

4: **De mange ansigter** • 5: Medforfatterens plikter • 6: Å modernisere humaniora • 8: Europeisk forskning – en 'Lisbon Story' • 10: Europa overvåkes • 11: Rystelser i Frankrike • 12: Betydningen av den 'kreative klasse' • 13: De tre T-er i Norden • 14: Kunnskapsallmenningen privatiseres • 16: Standardkontrakter for oppdragsforskning • 17: Når samarbeid blir samforfatterskap ... • 18: Norge har ingen Wallenberg ... • 19: Aktuelt om den allmenntilgjengelige kanal • 20: Filantropi og økonomisk vekst • 21: Från armod till välfärd: en norsk forskningspolitisk historia • 22: Troverdige, men mangelfulle •

1 / 2006

# FORSKNINGSpolitikk

Fagbladet for forskning, høyere utdanning og innovasjon



• Europeisk forskning – en 'Lisbon Story'

# Innhold

## 6: Å modernisere humaniora

*Randi Søgner*

« – Humanister må tenke nytt og tenke stort, hevder ex-dekan Petter Aaslestad ved NTNU. Som «nasjonal strateg» for humanistisk forskning de siste årene, har han arbeidet for et utadvendt humaniora »

## 8: Europeisk forskning – en 'Lisbon Story'

*Tore Grønningsæter*

« Artikkelforfatteren ble bedt om å beskrive EUs 7. rammeprogram. Det gjør han her – men gir oss mer; en «Lisbon Story» »

## 14: Kunnskapsallmenningen privatiseres

*Per Hetland*

« Åpen publisering bør være hovedregelen i kontrakter for samfunnsvitenskapelig oppdragsforskning. »

**4 De mange ansigter**  
*Hanne Foss Hansen*

**5 Medforfatterens plikter**  
*Rigmor Austgulen*

**10 Europa overvåkes**  
*Aris Kaloudis*

**11 Rystelser i Frankrike**  
*Egil Kallerud*

**12 Betydningen av den 'kreative klasse'**  
*Arne Isaksen*

**13 Den 'kreative klasse' i Norden**

**16 Standardkontrakter for oppdragsforskning**  
*Øystein Djupedal*

**17 Når samarbeid blir samforfatterskap ...**  
*Svein Kyvik og Gunnar Sivertsen*

**18 Norge har ingen Wallenberg ...**  
*Kaci Kullmann Five*

**19 Aktuelt om den allmenntilgjengelige kanal**

**20 Filantropi og økonomisk vekst**  
*Tore Li*

**21 Från armod till välfärd: en norsk forskningspolitisk historia**  
*Mats Benner*

**22 Troverdige, men mangelfulle**  
*Jon Gulowsen*



**FORSKNINGSPolitikk**

Nr. 1, 2006, 29. årgang. ISSN 0333.0273

Utgitt av NIFU STEP

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Senter for innovasjonsforskning

Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Tlf. 22 59 51 00 Fax: 22 59 51 01

E-post: fpol@nifustep.no

www.nifustep.no

Redaksjon:

Randi Søgner (ansv. red.),

Inger Henaug (red. sekr.), Magnus

Gulbrandsen, Egil Kallerud, Inge Ramberg,

Gunnar Sivertsen, Bjørn Stensaker,

Heidi Wiig Aslesen og Per Olaf Aamodt

Abonnement:

Gratis abonnement fås ved henvendelse til

instituttet. Artiklene publiseres også

i elektronisk form fra adressen:

<http://nifu.pdc.no>

Bladet er medlem av Den Norske

Fagpresses Forening og redigeres i

tråd med Redaktørplakaten.

Redaksjonen er avsluttet 21. februar 2006.

Opplag: 8500

Design: Marit Jørgensen

Grafisk produksjon: PDC Tangen

Forsideillustrasjon: Anthony Redpath/Scanpix

«The Euro Revives Europe's Economy»

# 1. rammeprogram for innovasjon

EUs rammeprogrammer for *forskning* er sannsynligvis godt kjent for brorparten av våre lesere – nærmere 30 år med slike programmer har ikke gått oss hus forbi. Nå lanseres en ny serie med rammeprogrammer – denne gangen for *innovasjon*. Denne nyskapningen på programsiden har oss bekjent vært lite debattert her hjemme, men fortjener oppmerksomhet – av åpenbare årsaker: Vi står overfor de samme grunnleggende spørsmålene som da Norge meldte seg på rammeprogrammene for forskning i sin tid: Skal Norge delta? Hva vil deltakelsen koste? Hva vil det koste *ikke* å delta?

Hva er så EUs 1. rammeprogram for innovasjon? Og hvorfor lanseres det nå? EU har gjennom Lisboa- og Barcelonaerklæringene utmeislet en svært ambisiøs innovasjonspolitik: Blant annet skal Europas samlede forskningsfinansiering nærme seg 3 prosent av BNP i 2010 og 2/3 skal komme fra næringslivet.

I sin reviderte Lisboa-strategi satser EU på tre hester: 1) 7. rammeprogram for forskning, 2) de såkalte «strukturfondene» og altså 3) EUs 1. rammeprogram for innovasjon – eller mer korrekt: Competitiveness and Innovation Framework Programme 2007–2013 (CIP), med et foreslått totalbudsjett på 4,2 milliarder euro. Virkemidlene i CIP knytter seg primært til finansielle virkemidler, og rammeprogrammet vil bestå av tre delprogrammer; 1) Entreprenørskap og innovasjon 2) IKT og 3) Energi, der det første vil trekke godt over halvparten av midlene.

Hva vil så dette koste? Kontingenten for norsk deltakelse i CIP er beregnet til 100 mill. kr per år (sannsynligvis mindre om en tar hensyn til de delene av CIP som Norge allerede deltar i). Det er en ikke ubetydelig sum, men likevel beskjeden i forhold til kostnadene ved deltakelse i EUs 7. rammeprogram for forskning.

Men det avgjørende spørsmålet knytter seg til hva deltakelsen i CIP kan tilføre norsk næringsliv. Det kan knapt noen gi et fyllestgjørende svar på. Vi ser at argumentene for deltakelse står i kø: Tilgang til internasjonale nettverk, til prosjekter, til finansielle virkemidler og ikke minst; til innovasjonspolitisk samarbeid med EU-regioner. Umiddelbart kan det synes som om skeptikerne i saken må ha få kort på hånd. Og sannsynligvis er det riktig og viktig for Norge å delta. Men et såpass viktig spørsmål bør drøftes i åpne fora – før Stortingets behandling. Innlemming i CIP knytter oss tross alt tettere på – ikke bare europeisk næringsliv – men også europeisk næringspolitikk. Kan det være at de innovasjonspolitiske utfordringene her hjemme heller bør løses nasjonalt, vil noen spørre. Dessuten: Hva med effektene av et omfattende europeisk innovasjonsprogram i vår særnorske næringsstruktur med en stor andel bedrifter i tradisjonelle næringer? De mange spørsmål påkaller debatt, utredning og beslutning. Toget går i vår.

Randi Søgner

## Forskningsevaluering

# De mange ansigter

En mere målings- og resultatorienteret evalueringkultur udvikles i disse år ved siden af den hidtidige proces- og dialogorienterede, skriver professor og evalueringsforsker Hanne Foss Hansen ved Københavns Universitet.

### HANNE FOSS HANSEN

Forskningsevaluering er på en og samme tid et gammelt og et nyt fænomen. Nye former for praksis udvikles løbende uden at de gamle synes at falde væk. Vi kan skelne mellem fire forskellige typer af evalueringsmetodik og -praksis.

Historisk har klassisk peer review (fagfelle vurdering) været fremherskende. Klassisk peer review anvendes, når stillinger skal besættes, afhandlinger vurderes, artikler publiceres og forskningsbevillinger uddeles via forskningsråd. Praksis er baseret på, at anerkendte forskere læser og vurderer kvaliteten af andre forskeres arbejder. Via denne proces gives der feedback og samtidig træffes der beslutninger af ja/nej karakter. Afhandlinger antages eller afvises. Manuskripter publiceres eller afvises. Ansøgninger gives støtte eller afslag.

Selvom undersøgelser har vist, at klassisk peer review er karakteriseret ved tilfældigheder («the luck of the reviewer draw») og i nogle situationer endog systematiske bias, så er det fortsat den bedste metode til vurdering af forskningskvalitet. Klassisk peer review er som evalueringsspraksis uundværlig i forskersamfundets interne kvalitetskontrol- og belønningssystem.

Med udviklingen af forskningspolitikken som et selvstændigt politikfelt i 1980'erne udvikledes en ny type af peer review, modificeret peer review. Her gøres forskergrupper, forskningsinstitutter, forskningsprogrammer, discipliner, ja sågar hele videnskabsområder til

genstand for evaluering. Paneler ofte sammensat af udenlandske forskere bliver bedt om at løfte opgaverne. Panelerne læser årsberetninger, statistikker, CV'er, forskningsplaner, selvevalueringer og lignende samt gennemfører besøg og samtaler.

I modificeret peer review er processen ofte vigtig i sig selv. Herudover udarbejdes en evalueringsrapport, der typisk indeholder kvalitative vurderinger af styrker, svagheder, potentialer og udfordringer. Evalueringsrapporter indgår kun sjældent i klare beslutningssituationer. Rapporterne er typisk afsat for en efterfølgende forskningspolitisk dialog samt anvendes til legitimering, dags-

**«som i klassisk peer review, kan modificeret peer review være stærkt præget af tilfældigheder»**

ordensætning og lignende. Evaluering får dermed karakter af mediering mellem forskningspolitik og faglighed.

Da panelerne i modificeret peer review er sammensat så deltagerne supplerer hinanden snarere end overlapper hinanden som i klassisk peer review, kan modificeret peer review være stærkt præget af tilfældigheder. For at mindske graden af personfølsomhed kan bibliometriske analyser, herunder citationsanalyser, indgå som et element i processen. Metoden benævnes da informeret peer review.

I nogle lande er anvendelsen af modificeret peer review systematiseret, som f.eks. i Norges forskningsråds fagevalueringer. I England har man i universitetssektoren i den såkaldte «Research Assessment Exercise» valgt at koble modificeret peer review direkte til ressourcefordeling ved at bede paneler give forskningsinstitutterne karakterer (se: <http://www.rae.ac.uk/default.htm>).

Forskningsindikatorer baseret på bibliometrisk og scientometrisk analysemetodik er en tredje evalueringsform. I de senere år er disse metoder også uden for USA i stigende omfang blevet en del af evalueringsspraksis. Lande, forskningsinstitutioner, fakulteter, institutter og tidsskrifter sammenlignes og rantes hyppigt. Denne type data produceres af mange kanaler. Ofte tages der afsæt i firmaet Thompson's citationsdatabaser. Forskningsinstitutioner som f.eks. NIFU STEP laver grundige analyser. Myndigheder på EU- såvel som på nationalt niveau publicerer rapporter af varierende kvalitet. Private virksomheder producerer komparative institutions- og fakultetsanalyser, der bl.a. bygger på bibliometri. I det seneste år har to globale rankings af universiteter udarbejdet af Universitetet i Shanghai (<http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2004/2004Main.htm>) samt det engelske Times Higher Education Supplements (<http://www.thes.co.uk>) f.eks. været til debat.

En af logikkerne bag udviklingen er ønsket om at skabe gennemsigtighed i en verden, hvor konkurrencen mellem lande og institutioner er stor. Tanke-

vækkende er det imidlertid, at gjennom-sigtigheten ofte er begrenset, når det kommer til analysenes metodikk. Især myndigheter og private virksomheder synes ofte at glemme den klare metodebeskrivelse. Trods de mange metodiske faldgruber, der er knyttet til anvendelsen af forskningsindikatorer, og den betydelige fortolkningsusikkerhed, der er karakteristisk for disse analyser, synes denne type analyser at få stor udbred-

bindelse med ressourcfordeling og i lønfastsættelse.

Endelig er der i de seneste år udviklet evalueringsmetodikker, der sætter fokus på forskningens samfundsmæssige relevans og nytte. Centrale dimensioner er synlighed, formidling og interaktion mellem forskere og brugergrupper samt anvendelse af forskning i uddannelse, innovation samt praksis- og politikudvikling. Metodeudviklingen er på dette



se. Rankings er «guf» for medierne. Ansvarlige ledere for organisationer, der kunne være kommet bedre ud, gør det straks til en målsætning at score bedre næste gang. Og de der kommer ud med en god placering, skal nok søge at skabe opmærksomhed om det. Undersøgelsernes tal får på den måde større gennemslagskraft end deres bæredygtighed ud fra en metodisk vurdering tilsiger.

Udover opblomstringen af analyser og rankings institutionaliseres bibliometriske målinger også i stigende om-

### «Rankings er «guf» for medierne»

fang i ressourcfordelings- og belønningssystemer. Det nye system i Norge for dokumentation af videnskabelig publicering, der kobles til en resultatbaseret komponent i forskningsbudgetteringen er et markant eksempel også i international sammenhæng. Også på institutionsniveau og i aflønningen af individuelle forskere benyttes bibliometriske målinger i stadigt større omfang i for-

område særlig sket i Holland. Det er endnu uklart i hvilket omfang disse metoder vil vinde udbredelse i evalueringspraksis. De kommende år vil vise det.

Alt i alt kanaliseres der således stadig mere opmærksomhed og flere ressourcer ind i evaluering. Meget tyder på at en mere målings- og resultatorienteret evalueringskultur er under opbygning og at denne udvikles ved siden af den hidtidige mere proces- og dialogorienterede kultur. Erfaringerne fra England viser, at målingsorienteret evalueringspraksis har betydelige adfærdspåvirkninger, især når den kobles til ressourcefordeling og belønning. Målingsorienteret evalueringspraksis kan føre til udvikling af produktivitet og kvalitet i forskningen, men den indebærer også en risiko for, at det at konkurrere bliver en sport i sig selv, mens hensynet til at fremme den gode forskning og få dens resultater ud til de relevante publikum tilsidesættes.

Hanne Foss Hansen er professor i offentlig forvaltning og organisation på Institut for Statskundskab på Københavns Universitet.

## Medforfatterens plikter

En norsk kreftforsker er anklaget for å ha fabrikkert data til en studie publisert i The Lancet. Forfatterlisten inkluderte 13 andre forskere fra Norden og USA. Saken har generert en interessant diskusjon om plikter knyttet til medforfatter-skap. Ifølge de internasjonalt anerkjente «Vancouver-reglene» innenfor biomedisinsk forskning, kvalifiserer en forsker for medforfatterskap dersom *alle* følgende punkter oppfylles:

1. Substantial contributions to conception and design, or acquisition of data, or analysis and interpretation of data
2. Drafting the article or revising it critically for important intellectual content
3. Final approval of the version to be published.

Retningslinjene er krevende, et medforfatterskap skal *ikke* være gratis. Men hva med *praktiseringen* av reglene?

Med henvisning til den aktuelle publikasjonen der medforfatterne hevder å ikke ha kjent til fabrikkasjonen av data, påstår enkelte at dagens praksis er lemfeldig. Og det ropes på innstramninger. Andre maner til forsiktighet. Dersom reglene skal etterleves slik at hver enkelt skal kunne stilles overfor et totalansvar, får tverrfaglig forskning vanskelige kår.

Forskningsrådet har varslet en gjennomgang av praktiseringen av reglene. Tilsvarende forlanges fra de regionale helseforetakene. Diskusjonen kan bidra til ens praksis i miljøene.

Enkelte tidsskrifter krever en redegjørelse for hver enkelt forfatters bidrag. Det er en kontinuerlig, nærgående og oppdragende praksis. Som hånda på Bibelen. Det er all grunn til å tro at flere tidsskrifter følger på med lignende ordninger.

Rigmor Austgulen

Rigmor Austgulen er professor i medisin ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

# Å modernisere humaniora

– Humanister må tenke nytt og tenke stort, hevder ex-dekan professor Petter Aaslestad ved NTNU. Som «nasjonal strateg» for humanistisk forskning de siste årene, har han arbeidet for et *utadvendt* humaniora – som må evne å justere sitt forskningsfokus i tråd med viktige samfunnsutfordringer.

## RANDI SØGNEN

– Humaniora er en potensielt viktig samfunnsaktør, understreker Aaslestad, men står i dag nærmest uten oppdrag. Politikere og embetsverk bruker oss ikke – til tross for at politiske konflikter og kriser kontinuerlig aktualiserer betydningen av kompetanse på høyt nivå i ulike språk og kulturer. Vi er opp-tatt av globalisering og regionalisering som de fleste andre vitenskapsdisipliner, fortsetter han, vi vil gjerne forske på og ut-tale oss om «de store spørsmål». Vi fikk heller ingen drahjelp i Forskningsmeldingen, der humaniora kun ble viet *en* setning.

## Nytenkning på NTNU

*Men samfunnsviterne har i årevis selv definert sine samfunnsoppdrag, hvorfor denne beskjedenheten fra humanistenes side?*

– Tausheten rundt humaniora på samfunnsplan både her hjemme og i EU er vi også skyld i selv. Humanister har tradisjonelt gått til forskningen eller til skoleverket. De må bruke sin utdanning bredere. Og her får vi faktisk en utmerket støtte i «kvalitetsreformen» ved universiteter og høyskoler. Det tidligere hovedfaget skulle kvalifisere for forskning. Men dagens «mastere» skal ut i arbeidslivet! Dette må vi humanister ikke definere som forfall, men som en mulighet til å komme oss ut i samfunnet. Men, innrømmer han: – Det er langt frem for oss å definere vår rolle i samfunnet.

Som dekan i 7 år ved Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU samt leder for Nasjonalt fakultetsmøte for historisk-filosofiske fag de siste årene, har professor Petter Aaslestad bakgrunn for egne meninger. Nylig har han ført i pennen et utkast til «Nasjonal strategi for humanistisk forskning». I skrivende stund nyter han sitt sabbatsår på Nasjonalbiblioteket i Oslo med en like tom avtalebok som en ex-statsråd, forteller han. For første gang på mange år vier han seg til litteraturvitenskapelig forskning på heltid – men han brenner fortsatt for humanioras (forsknings)politiske stilling og har mange tanker rundt hva som kan bringe de humanistiske fagene framover. *Hva har han tenkt?*

– Som leder av et humanistisk fakultet på et teknisk-naturvitenskapelig universitet måtte jeg tenke nytt. Når NTNU først var et faktum, stod vi overfor spørsmålet: Skal humaniora isolere seg eller integrere seg? Vi valgte det siste – vi valgte

å påvirke og la oss påvirke av at vi var omgitt av et teknologisk miljø. Det preger mine oppfatninger om humaniora i dagens samfunn.

## Mer eller mindre humanist ...

Som dekan har Petter Aaslestad vært på «Hydro-dager» og andre «dager» på NTNU og reklamert for sine fag.

*Hva har dette gjort med deg som humanist?*

– Vi måtte fronte de humanistiske fagene på alle arenaer. Slik sett var moderniseringsprosjektet ved NTNU påtvunget. Og vi måtte tenke strategi og store satsinger. Det var noe uvant for oss humanister å tenke på tvers i store prosjekter. Og ikke minst måtte vi tenke tverrfaglig, forteller Aaslestad.

*Men det ble du vel mindre humanist av?*

– Nei, å bli del av tverrfagligheten på NTNU var faglig utviklende, forteller Aaslestad. Han har som litteraturforsker gode erfaringer med å arbeide tverrfaglig: – Man vender styrket tilbake, med nye perspektiver til egen fagdisiplin. NTNU har ikke tapt verken på dette eller andre utradisjonelle grep, understreker han.

Nei, tvert imot, kan vi konstatere: I Forskningsrådets evaluering av norskfaget som ble lagt fram i 2005, får NTNU svært god omtale. Det ble rost for sin strategitenkning, sitt tydelige lederskap og sin prosjektorganisering.

*Dette er vel lønn for strevet?*

– Det er i alle fall tankevekkende at humaniora ved et teknisk-naturvitenskapelig universitet fikk beste karakter. Men dette skyldes ikke bare fakultetet, understreker han, NTNU som *universitet* har hele tiden lagt til rette for ledelse gjennom strategiske bevilgninger til dekaner, som gir handlingsrom. At alle de tre siste dekanene på humanistisk fakultet har vært del av det en kan kalle en «moderniseringstradisjon», har også hatt betydning.

En nasjonal strategi for humanistisk forskning er nå under utforming. Nasjonalt fakultetsmøte for historisk-filosofiske fag som Aaslestad har ledet, står bak strategiplanen.

– Det har vært spennende å samarbeide med primærfakultetene på de andre universitetene. Vi står overfor de samme problemene – og mulighetene – ved alle universitetene: Studentene strømmer til de humanistiske fagene, og med studentene følger det midler. Studentene er vår forskningsminister, pleier vi å si.





Professor Petter Aaslestad. Foto: Olav R. Spilling

## Nasjonal strategi

*Men hva skal dere utdanne alle studentene til? Hvor skal de gå?*

– Strategien griper fatt i dette, fortsetter han. – Planen fokuserer på humanioras rolle i samfunnet, i den strategiske forskningen og dens rolle for innovasjon og næringsutvikling.

*Så nå hopper også humaniora på innovasjonsbølgen?*

– Forskningsmeldingens mål om at næringslivet skal stå for store deler av opptrappingen i norsk forskning, krever at de humanistiske fagmiljøene sammen med næringslivet identifiserer sentrale humanistiske forskningsfelt av betydning for private aktører.

*Er dette strategien?*

– En del av den, ja. Men vi har faktisk evnet å være konkrete, som for eksempel i forhold til målet om å bygge opp større humanistiske og tverrfaglige forskningsgrupper, om å arbeide for at EUs forskningsprogrammer skal vektlegge humanistiske perspektiver, om å nærme oss samfunnet gjennom sektordepartementer og næringslivet, etc. – kulepunktene er mange, også under kapitlet om «Fri humanistisk grunnforskning», legger han til.

*Du nevnte EU – hva med det europeiske grunnforskningsrådet som professor Helga Nowotny talte så varmt for i forrige utgave av Forskningspolitikk?*

– Jeg likte artikkelen til Nowotny, ikke minst fordi den gir humaniora store oppgaver, dem må vi ta – og vi må markere oss i det europeiske grunnforskningsrådet. Dagens studenter tenker overnasjonalt, og ikke minst andre generasjons innvandrere ser vår kulturelle nasjonal arv i et annet perspektiv og stiller andre spørsmål enn det fagene våre tradisjonelt har maktet. Den

humanistiske grunnforskningen vil utvilsomt dra nytte av en felles europeisk tilnærming, ikke minst med tanke på teoriutviklingen. Altfor ofte har vi som norske humanister gått inn i rollen som teoriimportører. Et større europeisk forskningsrom kan gjøre flere til premissleverandører for fagutviklingen.

## Nytt finansieringssystem

Her legger vi til at i forbindelse med ny forskningsmelding i fjor oppfordret Nasjonalt fakultetsmøte regjeringen om å vurdere nettopp *globalisering* og *regionalisering* som en nasjonal strategisk satsing med utspring i humaniora og samfunnsfag.

*Å satse internasjonalt betyr vel også mer publisering på andre språk – og her berører vi det nye – og betente – finansieringssystemet for norske universiteter og høyskoler...*

– Jeg var selv med i faggruppen i Universitets- og høyskolerådet som arbeidet frem «Vekt på forskning», grunnlagsdokumentet for det videre arbeidet med forskningsinsentiver. Jeg er svært glad for at det lot seg gjøre å komme frem til en definisjon av vitenskapelig publisering, som både humanister, samfunnsvitere, medisinere og naturvitere kunne stå inne for. Mine største øyeblikk i det arbeidet var når *de andre* kunne si at slik og sånn måtte det være på grunn av humanioras egenart. Altfor ofte agerer vi som om bare humanister kan forstå hva som er humanioras verdi.

*Men hva med alle protestene mot det nye systemet?*

– Nå er det opp til oss – og ikke minst til forskningslederne – å hindre at systemet blir smått, kontrollerende og uvisjonært.

*Det lyder så enkelt. Burde han ikke ha fortsatt som dekan?*

# Europeisk forskning – en 'Lisbon Story'

Artikkelforfatteren ble bedt om å beskrive EUs 7. rammeprogram. Det gjør han her – men gir oss mer; en «Lisbon Story» (eller historien om hvorfor 7. rammeprogramets møte med virkeligheten må bli brutalt).

TORE GRØNNINGSÆTER

Den norske ambassaden i Lisboa ligger i starten av Avenida Vasco da Gama. Det var her det hele startet: globaliseringen. Kong Manuel I av Portugal satset tungt på utforskeren da Gama som veiåpner for økt handel med Asia. At handelen besto både av utplyndring og kolonialisering, skal vi la ligge. Men fem hundre år senere er rollene endret: Europa trues av et Asia i voldsom økonomisk vekst. Noe må gjøres, fort.

## Lisboa-agendaen fødes

Ved inngangen til det nye tusenåret samles EUs statsledere i Portugals hovedstad og erklærer høytidelig at innen ti år skal den gamle verdensdelen bli den mest konkurransedyktige og dynamiske kunnskapsbaserte økonomien verden har sett, en økonomi som kan skape bærekraftig vekst med flere og bedre arbeidsplasser og større sosial utjevning, med respekt for miljøet. Lisboa-agendaen var født. Hvor kom den fra? Jose Mariana Gago, vil noen si. To uker før toppmøtet i mars 2000 trommet den portugisiske forskningsministeren og tidligere CERN-forskeren sammen sine europeiske kolleger til et annet historisk møte i samme by. For første gang inviterte ministerrådet til åpen dialog med representanter for ledende europeiske og nasjonale forskningsinstitusjoner, industri, universiteter, etc., om Europas forsknings- og teknologipolitikk. Møtet avslørte en forbløffende enighet om be-

hovet for å styrke samarbeidet og koordineringen over Europas grenser, og anbefalingene om det europeiske forskningsområdet (ERA) fant veien rett inn i statsledernes Lisboa-konklusjoner. To år senere, i Columbus' hjemby Barcelona, føyde regjeringssjefene til målet om 3 prosent av BNP til forskning innen 2010.

## Doblingen som uteble

Men mens politikerne utformet strategier og prosesser, satte stagnasjonen inn. Veksten uteble, den åpne koordineringsmodellen virket ikke, og stadig flere bedrifter flyttet produksjonen østover, til nye medlemsland eller til Asia. Halvveis inn i Lisboa-agendaen dukket en ny redningsmann opp: José Manuel Barroso. Den nyutnevnte kommisjonspresidenten forlangte prompte at EUs forskningsbudsjett skulle dobles på bekostning av de tradisjonelle landbrukssubsidiene. Medlemslandene fikk beskjed om å lage nasjonale handlingsprogrammer og levere disse på Barrosos kontor på rekordtid. Skriften på veggen viste at hvis ikke ord snart ble til handling, ville 2010 gå inn i historien som året da Kina passerte Europa i forskningsintensitet.

Barrosos langtidsbudsjett for EU fikk god mottakelse av så vel forskningsministre som statsråder med ansvar for industri og utdanning. EUs 7. rammeprogram skulle for alvor realisere «ERA». Nye stjerner ble tegnet på himmelen: et europeisk grunnforskningsråd (ERC), teknologiplattformer, store teknologiinitiativer, overnasjonale

forskningsprogrammer, bedre ordninger for små- og mellomstore bedrifter og ny infrastruktur bygget med EU-støtte. Utdanningsprogrammene skulle firedobles, et innovasjonsprogram ble unnfanget, og forslag til nye statsstøtteregler ga håp om bedre rammevilkår for forskning i industrien.

Men nok en gang ble møtet med virkelighetens verden brutalt. Selv om ikke siste ord i budsjettstriden er sagt, er det liten tvil om at forliket fra desember gir hoveddrammene for EU-budsjettene de neste 7 år. Det betyr verken dobling eller firedobling. For Chirac ble landbruksstøtten det viktigste, for Blair var det EU-rabatten som Margaret Thatcher en gang halte i land, som måtte vernes. Europaparlamentet forsøker fortsatt å tyne noen ekstra euro ut av regjeringene, men det er kanskje mer av hensyn til egen prestisje enn troen på at fjell kan flyttes.

## Etter syv magre...

I skrivende stund sier ryktene i Brussel at EUs 7. rammeprogram er nede i 47,8 milliarder euro, et alvorlig kutt i forhold til Kommisjonens forslag på 73 milliarder euro for perioden 2007–2013. I snitt vil det si 6,5 milliarder euro per år. Det er høyere enn under dagens rammeprogram (5 milliarder per år), men en skal huske på at tallene allerede er inflasjonsjustert, så noen stor realvekst blir det ikke. Men sa ikke toppmøtet at forskning i 2013 skulle gis 75 prosent mer enn i 2006 i realverdi? Sant nok, men det kan løses ved å starte med 5



milliarder euro i 2007 og ende med 9 milliarder euro i 2013.

Som man ser begynner hverdagen å vende tilbake til Brussel. De første FP7-årene blir ikke mye fetere enn vi har vært vant til. Snarere tvert imot: etter som det vil bli ryddet plass for ERC, antakelig med et årsbudsjett på en milliard euro, kan det neste år bli *mindre* penger til mer industrirettede tematiske områder enn i 2006. Det interessante er likevel at i 2013 vil man ha kommet opp på

kan settes i gang uten forsinkelser. Enkelt er det likevel ikke når 25 medlemsland og 732 parlamentsmedlemmer alle skal ha et ord med i laget.

Utvidelsen av EU representerer en ekstra utfordring, ikke minst på grunn av de store kostnadsforskjellene mellom nye og gamle medlemsland. En prosjektkoordinator med stramt budsjett kan kanskje bli fristet til å droppe en dyr norsk partner dersom samme kompetanse kan finnes i Sentral-Europa. Men

vel ikke mer tid enn det som trengs, til å etablere solide nettverk og prosjektsøknader. Nye regler for EU-støtte til universiteter, institutter og bedrifter skal samtidig på plass og bestå sin prøve, og detaljerte arbeidsprogram skal utformes i Kommissjonens korridorer – med velvillig assistanse fra eksperter og lobbyister fra nord til sør.

Men Lisbon Story stopper ikke her. Som troll i eske sprang en ny idé opp av kommisjonspresident Barrosos hatt under fjorårets vårtoppmøte: European Institute of Technology (EIT) – Europas svar på MIT (Massachusetts Institute of Technology). Hvor fikk han ideen fra? Fra Gago? Fra USA? Noen skylder på Europaparlamentet, som gladelig vil gi fra seg de trange møtelokalene i Strasbourg og overlate dem til EIT, slik at de slipper den månedlige turen til Frankrike.

Industrikommissær Verheugen eller forskningskommissær Potocnik har hittil nødig villet ta i saken, men Barroso har fått hjelp av utdanningskommissær Figel. I fellesskap håper de å kunne overbevise det kommende EU-toppmøtet i slutten av mars om at Europa trenger et slikt fyrtårn, et flaggskip som kan kombinere utdanning, forskning og kommersialisering på en måte vi hittil ikke har maktet i vår del av verden. I øyeblikket snakkes det mer om en desentralisert institusjon, med toppfolk utlånt fra toppuniversiteter og -bedriftslaboratorier, og med kanskje bare to, tre konsentrerte fagfelt i første omgang.

For noen uker siden var Lisboa vertskap for Microsoft Government Leaders Forum Europe. Kort tid etterpå la kommissær Figel ut på en lengre Amerika-tur, inkludert besøk på MIT. Ansikt til ansikt med trusselen Østen, ser Barrosos menn vestover etter nye løsninger.

*Europe lies, reclining upon her elbows:  
From East to West she stretches, staring,  
[...].  
Enigmatic and fateful she stares  
Out West, to the future of the past.  
The staring face is Portugal.*

Utdrag fra Fernando Pessoa, «Message: The Field of the Castles» (engelsk overs. ved Joao Manuel Mimoso).

*Tore Grønningsæter er forskningsråd ved Norges EU-delegasjon.*



Artikkelforfatteren må tilbake til Vasco da Gama for å beskrive framveksten av 7. rammeprogram. (Foto: Trykk fra det 16. århundret av Vasco da Gama/Scanpix).

et atskillig høyere EU-nivå, et nivå som vanskelig kan senkes når 8. rammeprogram skal i gang fra 2014. Politikk, også forskningspolitikk, er en langsiktig affære, ikke minst i EU-systemet, hvor både euroen og den siste utvidelsen ble vedtatt nesten ti år før de trådte i kraft.

### Billige nye medlemsland

EUs 7. rammeprogram hadde fortjent et større budsjett, ikke minst fordi det nå avtegner seg som et modent program med gode instrumenter for intelligent og spennende samvirke mellom nasjonale forskningsprioriteringer, industrien og forskersamfunnet. Spesielt trenger det europeiske forskningsrådet – som for øvrig Gago også kjempet for i kulissene – en kritisk masse for ikke å drukne i søknader som må avslås.

Østerrikes forskningsminister inviterte nylig Europaparlamentet til å gjøre unna beslutningsprosessen om 7. rammeprogram på rekordtid, slik at det hele

Kommisjonen insisterer på at 7. rammeprogram skal styres av kvalitet og ikke av kostnadseffektivitet.

### Betydelige strukturfondsmidler

En ekspertgruppe ledet av den tidligere finske statsminister Esko Aho anbefalte nylig Kommissjonen å endre retningslinjene for EUs strukturfond slik at 20 prosent av midlene i fremtiden kanaliseres til forsknings- og innovasjonsrettede tiltak, ikke minst i de nye medlemslandene. I dag er andelen på bare drøyt 5 prosent. Strukturfondsmidlene brukes tradisjonelt på infrastrukturtiltak, og kuttene i 7. rammeprogram, som bl.a. ventes å gå særlig ut av infrastrukturen, kan derfor (for EUs medlemsland) til dels kompenseres for gjennom støtte fra strukturfondene.

### Lisbon Story

Vi er fortsatt ett år fra de første søknadsfristene i 7. rammeprogram. Det er like-

# Europa overvåkes

Gjennom to omfattende monitoreringsprosjekter overvåkes EUs forsknings- og innovasjonspolitik. Blant annet vil utviklingen i og effektene av de to nye rammeprogrammene være mål for dette kartleggings- og overvåkningsarbeidet.

ARIS KALOUDIS

EUs økonomiske politikk og næringspolitikk bygger på troen på at økt innsats i forskning, utvikling og innovasjon vil fremme vekst og velferd i Europa. Lisboa- og Barcelona-erklæringene er en klar manifestasjon av denne troen (se s. 8).

Forsknings- og innovasjonsaktiviteter i medlemslandene er derfor blitt et sentralt anliggende for EUs fremtidsvisjon. Det europeiske forskningsområdet (ERA) skal styrkes gjennom integrasjon og spesialisering. Utviklingen i ERA skal kartlegges, koordineres, overvåkes og evalueres. Utviklingen i og effektene av de to nye rammeprogrammene er en blant flere viktige aktiviteter som skal overvåkes (se ramme).

## Styres fra Sevilla

Ansvar for overvåkningsarbeidet er gitt til Europakommisjonens generaldirektorat for forskning (DG RESEARCH) som igjen har delegert ansvaret til IPTS. IPTS (Institute for Prospective Technological Studies) er et EU-institutt lokalisert i Sevilla i Spania og har teknologisk framsyn (foresight) som sitt hovedarbeidsfelt.

IPTS er tildelt betydelige økonomiske og menneskelige ressurser for å overvåke ERA og undersøke tilstanden i EUs forskning. Ressursene skal primært benyttes til studier av finansieringsmodeller for FoU-institusjoner, overvåkning av forskermobilitet og forskerkarrierer, kartlegging av medlemslandenes forskningspolitikk og forskningsstrategier (viktige FoU-programmer inkludert) og oppsyn med forskningsaktiviteten i europeisk næringsliv, regionalt og nasjonalt.

## Det europeiske forskningsområdet

I 2000 lanserte Kommissjonen et «europeisk forskningsområde» (ERA – European Research Area), som skal gjøre Europa til verdens mest konkurransedyktige økonomi innen 2010.

## 7. rammeprogram for forskning

I Kommissjonens forslag til 7. rammeprogram (2007–2013) er forskningen organisert i 4 særprogrammer med helt ulike innretning:

- **Samarbeid** («Cooperation»): Forskningen organiseres i ni temaområder (ca. 60 % av totalbudsjettet).
- **Ideer** («Ideas»): Programmet omfatter støtte gjennom Det europeiske forskningsrådet (ERC) til «forskerstyrt grunnforskning» i alle vitenskaps- og teknologigrener (ca. 16 % av totalbudsjettet).
- **Mennesker** («People»): Programmet omfatter «Marie Curie»-støtte til individuelle forskere på tvers av alle vitenskapsområder (ca. 10 % av totalbudsjettet).
- **Kapasitet** («Capacities»): Programmet omfatter støtte til små- og mellomstore bedrifter og til infrastrukturiltak innenfor forskning og utvikling, styrking av regioner, studier av forholdet mellom forskning og samfunn, etc. (ca. 10 % av totalbudsjettet).

## 1. rammeprogram for innovasjon

Competitiveness and Innovation Framework Programme 2007-2013 (CIP) lanseres nå som EUs 1. rammeprogram for innovasjon og vil bestå av tre delprogrammer: 1) Entreprenørskap og innovasjon 2) IKT og 3) Energi (se leder, s.3).

## «ERAWATCH»

Overvåkningsarbeidet knyttet til ERA bærer navnet «ERAWATCH». Det er organisert som et omfattende prosjekt i IPTS. Formålet med prosjektet er å skaffe bedre kunnskap om ERA på nasjonalt og regionalt nivå, samt tilrettelegge denne kunnskapen for policyaktører i Europakommisjonen og i medlemslandene.

IPTS kan ikke gjøre denne jobben alene. Derfor samarbeider ERAWATCH-teamet i IPTS med to store europeiske nettverk av forskere/eksperter. Norge som EØS-land tar del i dette kartleggingsarbeidet. NIFU STEP har fått ansvaret for analysen av forskningspolitiske forhold i Norge og i Danmark.

## «Trend Chart»

Mens forskningspolitikken overvåkes av «ERAWATCH», overvåkes innovasjonspolitikken av det såkalte «Trend Chart». Europakommisjonens generaldirektorat for næringsliv (DG ENTR) har lang erfaring med kartlegging av medlemslandenes innovasjonssystemer gjennom Trend Chart-prosjektet.

«Trend Chart» er, som «ERAWATCH», organisert gjennom nettverk. Nasjonale eksperter avleverer årlig en oppdatert rapport om innovasjonspolitiske utviklingstrekk i medlemslandene. NIFU STEP har ansvaret for den norske Trend Chart-rapporten.

«Trend Chart» representerer et av de mest seriøse forsøk på å kartlegge og sammenlikne innovasjonsaktivitetene på tvers av medlemslandene/EØS.

«Trend Chart» finansieres nå av EUs 6. rammeprogram, men fra neste år vil denne aktiviteten bli en del av EUs 1. rammeprogram for innovasjon (CIP).

Aris Kaloudis er ansatt ved NIFU STEP.

# Rystelser i Frankrike

Et forskningsråd i krise; styreleder og administrerende direktør går av midt i en omfattende og vanskelig omorganiseringsprosess. Nei, vi snakker ikke om begivenheter som utspilte seg i Oslo i juni 1994; dette er Paris, januar 2006.

EGIL KALLERUD

I hovedrollen: det tradisjonsrike og mektige franske forskningsråd for grunnforskning, CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique). Uenighet og dårlig samarbeid på øverste ledernivå har ført til hodefall i begge topp-posisjoner, og – etter hvert – til at den tradisjonelle to-hodede lederstrukturen i organisasjonen avskaffes. Utenfra er det ikke lett å skjelle dårlig personkjemi fra politiske motsetninger i de intrikate intrigene, men bakteppet for dramaet er den omfattende systemreformen som nå pågår i fransk forskning. CNRS' lange og tradisjonsrike historie er preget av stor stabilitet, mange vil si stivhet, og det er åpenbart ingen lett oppgave å lede en påkrevet – og påtvunget – omstilling i organisasjonen.

## Nytt finansieringsorgan

Problemene skyldes primært at CNRS ikke er det vi forstår med et forskningsråd. Det er en enorm forskningsorganisasjon som oppretter og driver mer og mindre permanente forskningslaboratorier, og har arbeidsgiveransvar for mer enn 26 000, i hovedsak fast ansatte, heltidsforskere og hjelpepersonell. Den typen konkurransebasert prosjektfinsiering som vi forbinder med forskningsrådsfinansiering, har det vært lite av i Frankrike. Inntil nå. For et av de sentrale virkemidlene i systemreformen er innføring av konkurransebasert prosjektfinsiering i et omfang som er helt nytt i fransk sammenheng. Et nytt organ, Agence Nationale de la Recherche (ANR), ble opprettet i februar 2005, og skal finansiere tidsbegrensede prosjekter, ikke varige laboratorier. Det er et av de sentrale instrumentene for å få til den



Rystelser i Frankrike. Motiv fra Paris.  
(Foto: Craig Aurness/Scanpix).

moderniseringen som de fleste mener er påkrevet i et forskningssystem som i sin helhet karakteriseres – av aktørene selv – som ineffektivt, stivbent og byråkratisk, uten strategisk retning og politisk styring.

Reformen utfordrer CNRS' tradisjonelt sterke posisjon, og indikasjonene er sterke på at organisasjonen vil komme svekket ut av prosessen. I 2005 og 2006 har veksten først og fremst kommet universitetene og ANR til gode, mens CNRS' budsjetter har stagnert. Den avsatte direktørens frustrasjon over tap av handlingsrom er svært stor. CNRS vil etter hvert bli et prosjekthotell, hevder noen. Opprettelsen av et nasjonalt evalueringsorgan for forskning og høyere utdanning bidrar også til at CNRS svekkes.

## Særegenhet for fall

Med ANR blir altså forskningsrådsfinansiering i «egentlig» forstand også en del av fransk forskningspolitikk. Halvparten av ANRs midler skal fordeles til «fri forskning» og akademisk programforskning, på basis av peer review, men i en form som gir regjeringsrepresentanter en sterk rolle, for å sikre at bevilgningene skjer i overensstemmelse med overordnede politiske prioriteringer.

De tematiske prioriteringene er velkjente – IKT, «life sciences», nanoteknologi og nye energiteknologier. En av ANRs hovedoppgaver er å styrke samarbeidet mellom akademisk og industriell forskning. Mange er bekymret for at ANR i så sterk grad skal støtte anvendt forskning og fremme industrisamarbeid, og at det er for lite uavhengig av myndighetene.

Ved siden av ANR blir det samtidig etablert et tilsvarende, separat organ for finansiering av industrirettet forskning og teknologiutvikling, Agence de l'innovation industrielle (AII). Funksjonene mellom de to organene er overlappende, og det uttrykkes bekymring for at deres prioriteringer blir for dårlig koordinert. Et nytt vitenskaps- og politisk råd forventes å bidra til styrking av overordnet politisk styring av fransk forsknings- og innovasjonspolitik.

## Reformen

Hovedmålene for reformen er bl.a. å styrke evnen til strategisk orientering, gjøre forskningens finansiering og utvikling mer evaluert basert, styrke samarbeidet mellom forskningsaktører, bl.a. mellom CNRS-laboratorier og universitetene, og mellom offentlig og privat forskning. Konkurransebasert finansiering skal bidra til å tilføre systemet mye av den fleksibilitet, konkurranse og strategiske orientering det har manglet. I «forskningspakten» og tilhørende forsknings- og innovasjonslov som ligger til grunn for reformen, er det et uttrykt mål at forskningsbevilgningene skal øke med 1 mrd. euro i årene 2005–2007, 7 prosent reelt, og i gjennomsnitt vel 4 prosent årlig fram til og med 2010.

Egil Kallerud er ansatt ved NIFU STEP.



# Betydningen av den 'kreative klasse'

De klumper seg sammen i storbyene – kunstnerne, innvandrerne, de høyt utdannede, film- og datafolk og andre kreative hoder. De gjør det ikke bare i amerikanske metropoler, men også i Stockholm, København, Helsinki og Oslo. Sammen synes de å skape gode vekstvilkår for kunnskapsbasert næringsliv.

ARNE ISAKSEN

Den amerikanske professoren Richard Florida har de siste årene introdusert et nytt perspektiv på utvikling av kunnskapsbasert næringsliv som har vekket stor interesse. Perspektivet er særlig knyttet til å forstå hvorfor og hvor kunnskapsnæringer primært vokser fram og klumper seg sammen. Kunnskapsnæringene avgrenses til høyteknologisk industri, telekommunikasjon, databehandling, arkitektvirksomhet og teknisk konsulentvirksomhet, FoU-arbeid og filmproduksjon.

## De tre T-er

Land og regioner som makter å trekke til seg høyt utdannede og kreative personer, det Florida betegner som «den kreative klassen», stiller sterkt i konkurransen om arbeidsplasser i nye næringer. I kortform betegner Florida perspektivet sitt for de tre T-er. Den første T-en står for *toleranse* som en viktig kvalitet ved steder som tiltrekker seg høyt utdannede. Den andre T-en står for *talent*, som kjennetegner medlemmer av «den kreative klassen». Den tredje T-en står for *teknologi*, som er resultatet – i form av kunnskapsbaserte arbeidsplasser.

Tradisjonelle forklaringer på konsentrasjon av kunnskapsbasert næringsliv i storbyer vektlegger gunstige næringsmiljøer (eller det Florida betegner som *business climate*). Store byer anses å tilby en rekke fordeler for bedrifter i kunnskapsnæringer, som særlig er knyttet til mengden av spesialister og spesialisert kunnskap.



Ill.: Scanpix

## Innvandrere og kunstnere

For Florida er det imidlertid ikke nok med *business climate*, *people climate* er en vel så viktig faktor: Steder med en mangfoldig sammensetning av persontyper og nasjonaliteter utgjør fascinerende miljøer for mange unge, høyt utdannede mennesker. Kunnskapsbaserte bedrifter er spesielt avhengige av personer med høy utdanning og personer som er vant til å tenke i nye baner. Bedrifter velger derfor særlig å lokalisere seg der de kan rekruttere slike personer for nøkkelposisjoner i bedriftene. Floridas indikatorer for å måle stedskvaliteter som er attraktive for den kreative klassen, har fått mye oppmerksomhet – det gjelder blant annet hans «smeltedigelindikator» og «bohemindikator», som måler andel innvandrere og andel

kunstnere eller bohemer i et område.

Innvandrere og kunstnere betraktes av Florida som indikatorer på åpne og kreative miljøer. Mange kunstnere i et område signaliserer et miljø som tiltrekker seg andre typer kreative yrkesutøvere – som er åpne for nytenkning og nyskaping. Mange innvandrere bærer bud om områder der det er forholdsvis enkelt for grupper av nykommere å finne et sted å bo og arbeide. Kvalitetene som trekker – både for innvandrere, kunstnere og høyt utdannede – knytter seg til åpenhet, toleranse, mangfoldighet og muligheter for å oppleve og å utøve kultur- og sportsaktiviteter. Et autentisk bygningsmiljø og folkeliv i gatene er også av betydning som en attraktiv «stedskvalitet» for den kreative klassen.

# Den 'kreative klasse' i Norden

I hvilken grad fins de tre T-er; talent, teknologi og toleranse – i Norden? En fersk undersøkelse har sett på forekomsten av «den kreative klassen» og kunnskapsbasert næringsliv i norske og nordiske regioner.

Funn i et større europeisk prosjekt viser signifikante statistiske sammenhenger mellom de tre T-ene for norske og nordiske regioner: Regioner med en høy andel kunstnere og en høy andel ikke-vestlige innvandrere har en sterk tendens til også å ha mange sysselsatte i kreative yrker og mange personer med høyere utdanning. For eksempel har sentrale deler av Osloområdet en langt høyere andel av personer som arbeider i det Florida avgrenser som kreative yrker og med høyere utdanning enn landsgjennomsnittet. Det gjelder også byregionene Trondheim og Bergen, og i noen grad Stavanger og Kristiansand. Tromsø, derimot, har relativt få personer i kreative yrker, men mange med høyere utdanning. Det kunnskapsintensive næringslivet viser på samme måte et ganske sentralisert lokaliseringsmønster.

Lokaliseringen av kunnskapsnæringene i Norge sammenfaller med det en finner i andre nordiske land (se tabell). Tabellen baseres på beregningen av såkalte «techpoleindekser» for nordiske byregioner (altså ikke byer) med mer enn 70 000 innbyggere. Indeksen måler omfang av og spesialisering innenfor kunnskapsnæring i en region. Indeksen beregnes ved å multiplisere en regions andel av alle landets arbeidsplasser i kunnskapsnæringene med lokaliseringkvotienten (spesialisierungsgraden) for disse næringene i regionen.

## Danmark skiller seg ut

De nordiske hovedstedene dominerer som de klart viktigste stedene for lokalisering av kunnskapsnæring i sine land. Med et lite unntak for Göteborg, scorer de andre byregionene forholdsvis lavt på indeksen. Oslo er imidlertid mer dominerende som lokaliseringssted for kunnskapsintensive næring i Norge

enn det Helsinki og Stockholm er i sine respektive land; Oslo har en høyere «techpoleindeks» enn begge disse hovedstedene og ligger tett på København.

Tabellen viser også at i Norge er det en vesentlig større forskjell mellom byregionen med den høyeste indeksen (Oslo) og byregionen på andre plass – enn i de andre nordiske land. Dette sier noe om Oslos særstilling innad i Norge. Göteborg i særdeleshet, men også Oulu og Århus er altså relativt sett viktigere i sine respektive land enn Trondheim er i Norge. Danmark skiller seg for øvrig ut med en skjevare geografisk fordeling enn de andre nordiske landene. Foruten København og Århus er det lite kunnskapsbasert næringsliv i Danmark.

## USA versus Norden

Perspektivet på kunnskapsbasert næringsutvikling hos Florida er utviklet med sterk henvisning til samfunnsforholdene i USA. Høyt utdannede ny-

kommere på det amerikanske arbeidsmarkedet kan velge bosted blant annet mellom et femtittalls byregioner med over én million innbyggere. I nordiske land er de regionale arbeidsmarkedene langt mindre, og en kan tenke seg at nykommere her i langt større grad må skjele etter hvor arbeidsplassene finnes, og ikke etter hvor det kan være spennende å bo.

Den flerkulturelle faktoren synes også å slå annerledes ut i amerikanske metropoler. Innvandrere har hatt stor betydning for framveksten av høyteknologisk industri i USA. I Norge er spesielt ikke-vestlige innvandrere langt mindre integrert på arbeidsmarkedet og særlig i kunnskapsbaserte næringer. Det norske mønsteret for ikke-vestlige innvandrere avviker dermed betydelig fra bildet som tegnes av innvandrere på det amerikanske arbeidsmarkedet.

Betydningen av kunnskapsnæringene målt med techpoleindekser. Åtte byregioner i hvert land med de høyeste indekser i 2002.

	Norge	Finland	Sverige	Danmark
Oslo	83,5	Helsinki 62,8	Stockholm 47,1	København 87,4
Trondheim	9,4	Oulu 14,0	Göteborg 26,0	Århus 13,9
Stavanger	8,7	Tampere 11,7	Trollhättan 7,2	Vejle 2,3
Bergen	8,5	Turku 7,3	Uppsala 6,3	Kolding 2,1
Tønsberg/Horten	3,4	Jyväskylä 2,8	Malmö/Lund/T. 6,2	Odense 2,0
Arendal	2,5	Lohja 2,1	Linköping 6,0	Holstebro 1,8
Drammen	1,0	Kuopio 1,6	Skövde 2,2	Holbæk 1,3
Grenland	0,9	Lathi 1,2	Umeå 1,8	Ålborg 1,0

Kilde: NIFU STEP, Arbeidsnotat 22/05

*Denne artikkelen bygger på funn i et større europeisk, komparativt prosjekt, med utgangspunkt i Richard Floridas perspektiver. Prosjektet avsluttes i 2006 og ledes av professor Bjørn T. Asheim ved Lunds Universitet.*

*Se Arbeidsnotat 22/2005, NIFU STEP, <http://www.nifustep.no/>*

*Arne Isaksen er professor ved Institutt for industriell økonomi ved Høgskolen i Agder og forsker i bistilling ved NIFU STEP.*

# Kunnskapsallmenningen privatiseres

Åpen publisering bør være hovedregelen i kontrakter for samfunnsvitenskapelig oppdragsforskning. Slik er det ikke i den nye statlige standardavtalen som er en ren kunde-leverandør-kontrakt. Hva vil kunnskapsministeren gjøre for å sikre innsyn og kvalitetskontroll i oppdragsforskningen?

PER HETLAND

«Kunnskapsallmenningen» var et sentralt begrep i stortingsmeldingen «Forskning ved et tidsskille» (St.meld. nr. 39: 1998–99). Kunnskapsallmenningen skulle tydeliggjøre visjonen om «et åpent og tilgjengelig fellesområde», og statens ansvar var tydelig definert: «Å ta ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle kunnskapsallmenningen er det offentliges oppgave nummer en» (s.11). Jeg vil påstå at dette ansvaret er håndtert dårlig innenfor samfunnsvitenskapelig oppdragsforskning i dag.

## Den store og den lille forskningspolitikken

Vi har på mange måter en liten og en stor forskningspolitikk. Den *lille* forskningspolitikken har et vel definert sett av aktører og virkemidler og omfatter den delen av forskningspolitikken som beskrives i budsjettproposisjoner og forskningsmeldinger.

Den *store* forskningspolitikken inkluderer forskningspolitiske aspekter innenfor alle andre politikkområder – som skattepolitikk, kontraktsrett eller forholdet til den offentlige samtale. Min påstand er at det er behov for langt større forskningspolitisk bevissthet knyttet til handlinger innenfor den store forskningspolitikken. De siste årene har oppdragsforskningen fått en rekke nye utfordringer, samtidig som gamle utfordringer har blitt tydeligere. Noen av disse

## To utfordringer for Øystein Djupedal

Vår nye kunnskapsminister kan ikke være bekjent av at staten anvender en standardavtale som privatiserer kunnskapsallmenningen. Djupedal bør snarest sette i gang et arbeid for å revidere avtaletekstene og gi noen klare signaler om at staten som kunde ikke er en hvilken som helst privat innkjøper. To utfordringer står sentralt:

1. Eiendomsrettighetene må ikke utformes slik at de forhindrer en kontinuerlig kunnskapsoppbygging i forskningssektoren. I forbindelse med eiendomsrett er det lett å forstå at oppdragsgiver ønsker å sikre framtidig uavhengighet av en bestemt aktør. Dette kan imidlertid reguleres på andre måter i kontrakten enn en fullstendig overføring av alle rettigheter til oppdragsgiver.
2. Åpen publisering må være hovedregelen i standardavtalen. Det finnes selvfølgelig legitime behov for å regulere publisering, men det blir noe paradoksalt at forskningsmiljøene må argumentere overfor offentlige oppdragsgivere at offentlighet bør tilstrebes som hovedprinsipp.

utfordringene lever et relativt anonymt liv internt i sektoren, mens andre befinner seg høyt oppe på den forskningspolitiske dagsorden. To av de mer anonyme utfordringene er knyttet til merverdiavgift på forskningstjenester og ny statlig standardkontrakt eller standardavtale for oppdragsforskning.

## Tidsskille: merverdiavgift på oppdragsforskning

I de to siste forskningsmeldingene har man vært opptatt av oppdragsforskning, definisjoner og kontrakter. I den første av disse meldingene fikk de nasjonale forskningsetiske komiteene i oppdrag å utrede åpenhet, kvalitet og etterrettelighet i oppdragsforskning. Paradoksalt nok problematiserer verken sistnevnte utredning eller den siste forskningsmeldingen at Finansdepartementet har etablert en rimelig presis og lovpålagt definisjon av hva oppdragsforskning er. Jeg er redd dette illustrerer de svake båndene mellom den lille og den store forskningspolitikken. Innføringen av merverdiavgift for oppdragsforskning i 2001 definerte et skarpt skille mellom *bidragsforskning* og *oppdragsforskning*. Og det er dette skillet som kontraktsansvarlige daglig må forholde seg til.

## Bidragsforskning versus oppdragsforskning

Tidligere var det vanlig å forstå oppdragsforskningen innenfor både en mer generell samfunnskontrakt og en mer spesifikk kunde-leverandør-kontrakt. Det offentlige optrådte på vegne av en større allmennhet, og kunnskapsoppbygging og kommunikasjon var viktig. Etter innføringen av merverdiavgift har forskning blitt definert som oppdragsforskning hvis aktiviteten fyller minst ett av følgende fire kriterier: 1) oppdraget er spesifisert med hensyn på resulta-



tene som skal oppnås, 2) kunden har rett til å påvirke utformingen av tjenesten (resultatene), 3) kunden har rett til kompensasjon hvis tjenesten er mangelfullt utført, og 4) tjenesten skal primært anvendes av den offentlige kunden til eget internt formål. Det som ikke er oppdragsforskning, er dermed bidragsforskning eller «fri forskning» og per definisjon stort sett knyttet til Forskningsrådet og tilsvarende institusjoner, erfaringen er at få prosjekter fra andre offentlige oppdragsgivere blir definert som bidragsprosjekter. Innføringen av dette skarpe skillet gjør det samtidig stadig vanskeligere å få offentlige oppdragsgivere til å se oppdragene i et «allmenningsperspektiv», noe som blant annet medfører hyppige diskusjoner om eiendomsrett og publisering.

### To forslag til standardavtaler

Det offentlige er en svært viktig kunde for forskningssektoren. Som en konsekvens av det voksende skillet mellom en mer generell samfunnskontrakt og en mer spesifikk kunde-leverandør-kontrakt, har det blitt økt oppmerksomhet rundt standardavtaler. To arbeider er gjennomført i det siste: De nasjonale forskningsetiske komiteene har utviklet et forslag til standardkontrakt for oppdragsforskning. Samtidig har Statskonsult levert en ny versjon av «Statens standardavtale om konsulentoppdrag». All den tid standardkontrakten fra de nasjonale forskningsetiske komiteene er sterkt farget av den mer generelle samfunnskontrakten, vil jeg påstå – på bakgrunn av de siste års erfaringer – at «Statens standardavtale om konsulentoppdrag» vil gå seirende ut av denne konkurransen med mindre kunnskapsministeren tar andre grep. Årsaken til dette er dessverre enkel: Det er ikke mangel på gode kontrakttekster i forskningssektoren, problemet er snarere at stadig flere offentlige oppdragsgivere ikke ser oppdragene i et allmenningsperspektiv. De bruker derfor Statskonsults standardavtale eller kopierer sentrale formuleringer fra denne avtalen.

### To bekymringer

To forhold er bekymringsfulle når det gjelder «Statens standardavtale om konsulentoppdrag». For det første heter det



(Foto: Scanpix)

at «Eiendomsrett, opphavsrett og andre relevante materielle og immaterielle rettigheter til oppdragets resultat(er) tilfaller kunden, med de begrensninger som følger av annen avtale eller ufravikelig lov». For det andre står det ingenting om offentliggjøring og/eller publisering, på tross av at nettopp oppdragsforskning er gjenstand for stor interesse utenfor forskersamfunnet og ofte angår direkte saker som står på samfunnets dagsorden til enhver tid. To spørsmål dukker stadig opp hos en hyppig kontraktleser: Hvor er det blitt av allmenningsperspektivet i den nye standardavtalen? På vegne av hvem opptrer det offentlige som kunde?

### Oppdragsforskning som konsulentarbeid

Innenfor oppdragsforskning utføres det et betydelig antall oppdrag for offentlige oppdragsgivere. Ulike typer utredninger og evalueringer er typiske oppdragsprosjekter. Oppdragene inngår i en større kunnskapsoppbygging innenfor sektoren ved at materialet som er innsamlet i regi av prosjektene, senere kan inngå i egeninitiert forskning. På denne måten blir blant annet en rekke doktorgradsprosjekter gjennomført. Det som gjør disse doktorgradsprosjektene spesielt interessante, er jo nettopp den nærhet de har til aktuelle samfunnspolitiske

spørsmål. Hvis oppdragsforskning bevegges mot konsulentarbeid, vil sektoren både bli uinteressant for dyktige forskere samtidig som mye av kunnskapsoppbyggingen ikke blir et allment gode.

### Offentlighet – beste medisin mot juks

Et viktig trekk ved norsk oppdragsforskning er publiseringsimperativet. Det er viktig å publisere for å kvalitets sikre resultatene innenfor forskningens egne kvalitetssikringsrutiner, og for å sikre allmennheten en mulighet til å bidra i den generelle kvalitetssikring av oppdragsforskning. Som vi nylig har sett er antakelig offentlighet den beste medisin mot at juks og uhederlighet får leve videre uoppdaget, enten vi kaller aktiviteten fri forskning, oppdragsforskning eller konsulentarbeid. Samtidig er det innenfor oppdragsforskning relevant å oppfatte det offentlige som kunde på vegne av mer allmenne samfunnsinteresser. Åpen publisering bør derfor være hovedregelen og inngå i standardavtalen – ikke som nå: overhodet ikke nevnes.

*Per Hetland er assisterende direktør ved NIFU STEP og professor II ved Høgskolen i Hedmark.*

Statsråden svarer:

## Standardkontrakter for oppdragsforskning

Per Hetland tar i artikkelen «Kunnskapsallmenningen privatiseres» opp Statskonsults reviderte standardavtale for konsulentoppdrag. Med dette som utgangspunkt, retter han to utfordringer til meg som kunnskapsminister.

ØYSTEIN DJUPEDAL

Den ene utfordringen gjelder spørsmålet om ivaretagelse av eiendomsrettigheter til forskningsresultater, og den andre åpen publisering av forskningsresultatene.

Det er Statskonsult som har ansvar for utvikling, vedlikehold og veiledning knyttet til statens standardavtaler. Som Hetland er kjent med, har også De nasjonale forskningsetiske komiteene utarbeidet forslag til en mal for standardkontrakt for oppdragsforskning. Malen er utarbeidet på oppdrag fra det tidligere Utdannings- og forskningsdepartementet, jf. St. meld. nr. 20 (2004–2005) Vilje til forskning, som sier at det «skal utarbeides en mal for en standardkontrakt for oppdragsforskning som statlige oppdragsgivere og oppdragstakere kan bruke med sikte på å komme frem til gode kontrakter». Forslaget ble oversendt departementet høsten 2005. Malen er tenkt å danne utgangspunkt for videre utarbeidelse av spesifiserte kontrakter for ulike oppdragsgivere og innenfor ulike sektorer. Departementets arbeid med forslaget er ikke avsluttet, og vi er i denne prosessen blant annet opptatt av å se forslaget i forhold til statens standardavtaler. Hetland tar opp sentrale problemstillinger knyttet til oppdragsforskning, og jeg er opptatt av at disse spørsmålene skal få en grundig behandling.

På et seminar organisert av Statskonsult like før årsskiftet ble forslaget fra de forskningsetiske komiteene presentert. Samtidig la Statskonsult fram erfaringer med bruk av de statlige standardavtalene. Det ble registrert stor interesse for statlige standardavtaler for forskningsoppdrag blant de fremmøtte.

Departementet legger opp til fortsatt dialog med flere aktører i det videre arbeidet med en mal for standardkontrakt for oppdragsforskning.



Foto: Scanpix

Øystein Djupedal er kunnskapsminister.

Fra arkivet

## Minervaperioden over?

Ved årsskiftet takket professor Arild Underdal av som rektor ved Universitetet i Oslo. Han er den foreløpig siste i rekken av fremstående representanter for den såkalte «Minerva-kretsen» som har innehatt sentrale forskningspolitiske verv i norsk forskning. Med «Minerva-kretsen» mener man vanligvis personer med verv og skribentvirksomhet i redaksjonen for *Minervas kvartalsskrift* som kom ut i perioden 1957–75. Til kretsen hørte bl.a. følgende personer, alle i framtreddende forskningspolitiske posisjoner på 1980- og 1990-tallet:

- Lars Roar Langslet, statsråd i Kultur- og vitenskapsdepartementet 1981–86.
- Tore Lindbekk, leder i Hovedkomiteen for norsk forskning 1982–83.
- Inge Lønning, styreleder i NAVF 1982–84.
- Francis Sejersted, leder i Forskningspolitisk råd 1983–88.
- Halvor Stenstadvold, Leder i Norges forskningsråds hovedstyre 1994–2002.

*Minervas kvartalsskrift* ble den første tiden utgitt av Den Konservative Studenterforening. Senere ble tidsskriftet presentert som et uavhengig verdikonservativt tidsskrift. Det var et allmenntidsskrift uten et spesielt fokus på forsknings- og universitetsspørsmål, selv om enkelte slike artikler dukket opp fra tid til annen (bl.a. et jubileumsnummer i forbindelse med Universitetet i Oslo 150-års-jubileum i 1961). Tidsskriftet og redaksjonsmedlemmene representerte et kjerneelement innenfor det som en tid ble kalt for «magisterhøyre». Den senere forskningspolitiske aktiviteten til redaksjonsmedlemmene fant sted til ulik tid og vanligvis i hovedsak ikke som noen samlet aktivitet. Men deltakerne har åpenbart vært tiltrukket av forsknings- og universitetspolitikk.

Hans Skoie

Hans Skoie er ansatt ved NIFU STEP.

# Når samarbeid blir samforfatterskap ...

– Bidrag fra kolleger i humaniora og samfunnsvitenskap som avspises med takk i en fotnote, belønnes ofte med plass på forfatterlisten i medisinske og naturvitenskapelige artikler.

SVEIN KYVIK OG  
GUNNAR SIVERTSEN

Sudbø-saken aktualiserte medforfatterens rolle. På prinsipielt grunnlag stilte en spørsmål ved deres rolle i kvalitets-sikringen av det felles produktet, og om det er for mange perifere bidragsytere som framstår som medforfattere. Som grunnlag for debatten belyser vi her forholdet mellom forskningssamarbeid og samforfatterskap på ulike fagområder.

## Samforfatterskap øker

De fleste vitenskapelige publikasjoner blir til ved at flere forskere bidrar i forskningsprosessen og ferdigstillingen av arbeidet. Data fra *Institute for Scientific Information (ISI)* viser at 88 prosent av norske artikler registrert i 2003 hadde flere enn én forfatter, og at denne andelen har økt fra 66 prosent i 1981. I det samme tidsrommet ble det gjennomsnittlige antallet forfattere per artikkel fordoblet fra 2,5 til 5. Andelen norske artikler med utenlandske medforfattere har økt fra 18 prosent i 1981 til 50 prosent i dag. Økt antall forfattere per artikkel og økt internasjonalt samarbeid om artikler er den betydeligste endringen i det vitenskapelige publiseringsmønsteret som kan observeres de siste 25 årene. Tendensen er den samme i alle land.

## Flere samarbeider enn sampubliserer

Ved universitetene var det gjennomsnittlige antallet forfattere per *ISI*-artikkel i perioden 1998–2002 følgende: humaniora 1,3, samfunnsvitenskap 2,5, naturvitenskap 7,6, medisin 4,9 og teknologi 2,8. Men i *ISI*-databasen er medisinsk og naturvitenskapelig publisering sterkt overrepresentert. Tallene gir derfor ikke et representativt bilde av samforfatterskap i norsk forskning som helhet. Men andre typer data fra NIFU STEP belyser omfanget av både forsk-

ningssamarbeid og samforfatterskap i samtlige fagområder: I en spørreundersøkelse blant alle ansatte i faste vitenskapelige stillinger ved universitetene i 2001, ble personalet spurt om de hadde samarbeidet med andre forskere i den foregående treårsperioden. I tillegg ble de bedt om å oppgi antall vitenskapelige publikasjoner i den samme perioden og hvor mange publikasjoner som var forfattet sammen med andre.

Tabellen viser at ca. 90 prosent av universitetspersonalet samarbeidet med andre forskere om forskning, ca. 70 prosent var medforfatter på minst én publikasjon, og vel 60 prosent av det totale antallet publikasjoner var samforfattet. Det siste tallet er imidlertid noe inflatert fordi data er samlet inn på individnivå. I de tilfellene der to forskere har oppgitt forfatterskap til den samme publikasjonen, er den telt to ganger.

## Store fagforskjeller

Det er stor variasjon mellom ulike fag når det gjelder i hvilken grad forskningssamarbeid kommer til uttrykk på publikasjonens forfatterliste. Spesielt i humaniora er det et stort sprik mellom andelen som oppgir at de var involvert i slikt samarbeid med andre forskere (ca. 80 prosent), og andelen som var medforfatter på minst én publikasjon (ca. 30 prosent). I samfunnsvitenskap er dette spriket atskillig mindre; henholdsvis 90 og 65 prosent. I naturvitenskap, medisin og teknologi oppgir bare en liten del av universitetspersonalet at de har samarbeidet om forskning med kolleger uten å være medforfattere. Denne forskjellen mellom fagområdene blir forsterket når vi ser på andelen samforfattede publikasjoner.

## Hva skyldes forskjellene?

Andelen av personalet i humaniora og i samfunnsvitenskap som oppgir å ha samarbeidet om forskning, er overraskende høy sett i forhold til andelen som

opptrer som medforfatter. En mulig forklaring kan være at i alle fag vil bare en mindre del av det totale antallet samarbeidsforhold resultere i samforfattede publikasjoner, og at fagforskjellene skyldes at medisinere og naturvitere inngår i mange flere samarbeidsrelasjoner enn humanister og samfunnsvitere. En annen mulig forklaring er at forskningssamarbeid har en annen mening eller et annet formål i humaniora enn i medisin. Vi kan for eksempel tenke oss at en rekke historikere går sammen om å skrive en ny norgeshistorie. De samarbeider om finansieringen av prosjektet, opplegget for bokserien, struktur og formidlingsform, leser og kommenterer hverandres bidrag, men opptrer som selvstendige forfattere av hvert sitt kapittel eller hver sin bok. En tredje mulig forklaring er at det simpelthen er ulike normer for hvilken innsats som skal krediteres i form av medforfatterskap. For å sette det på spissen: bidrag fra kolleger i humaniora og samfunnsvitenskap som avspises med takk i en fotnote, belønnes med plass på forfatterlisten i medisinske og naturvitenskapelige artikler.

Andel av universitetspersonalet som samarbeidet om forskning og som var medforfatter av publikasjoner, samt andel publikasjoner som var samforfattet, 1998–2000.

	Sam- arb.	Med- forf.	Samforf. publikasj.
Humaniora	78	31	14
Samf.vit.	91	64	43
Naturvit.	96	86	84
Medisin	94	86	80
Teknologi	94	83	72
Total	91	69	63

Kilde: NIFU STEP

Forfatterne er ansatt ved NIFU STEP.



Den allmennyttige kanal

# Norge har ingen Wallenberg ...

Norge har en meget svak tradisjon for private donasjoner til forskning. Hvorfor er det slik, spør Kaci Kullmann Five. Hun peker på fordelene ved denne typen privat finansiering av forskning og på hvordan slik finansiering kan fremmes.

## KACI KULLMANN FIVE

Sammenlignet med andre land har Norge en svak kultur for at private gir penger til forskning gjennom opprettelse av stiftelser. USA har en meget sterk tradisjon for dette. I det sosialdemokratiske Sverige har Wallenberg-familien etablert stiftelser for forskning som hvert år yter rundt en milliard kroner. Dette er like mye som det næringsrettede forskningsrådet i Sverige, Vinnova, deler ut. Danmark har bl.a. sitt Carlsberg-fond. Her har vi i Norge noe å strekke oss etter.

### Hva vet vi?

Hva vet vi om potensialet for økonomiske bidrag til forskning gjennom denne kanalen? Dessverre vet vi alt for lite om dette. I dag finnes det ingen samlet oversikt over hvilke typer formål som får bidrag fra stiftelser og hvor mye stiftelser (inkl. fond og legater) totalt bidrar med til for eksempel forskning.

Stiftelsesforeningen har i en høringsuttalelse tatt til orde for at Stiftelsesregisteret (hos det nyopprettede Stiftelsestilsynet) bør utformes slik at det gir mulighet for statistiske sammenstillinger som viser utviklingen over tid av stiftelsenes betydning for ulike formål. Først når dette er gjort, kan vi gi mer konkrete anslag med hensyn til betydningen av stiftelser for forskningsformål.



*Privat finansiering har stimulert vitenskap, kunst og kultur gjennom flere århundrer.*

*(Quentin Matsys: «Pengeutlåneren og hans kone» (1514), Louvre, Paris.)*

Det vi vet i dag, er at velstående enkeltpersoner har gitt betydelige bidrag til norsk forskning gjennom tidene. Christian Michelsen ga i sin tid Nord-Europas største pengesum til vitenskapelig forskning, Christian Michelsens Institutt (CMI) i Bergen finnes fortsatt. Anders Jahres fond til vitenskapens fremme og andre gaver fra ham har vært svært viktige for medisinsk forskning. Vi vet også at Trond Mohn i Bergen har gitt nesten en halv milliard kroner til ulike forskningsformål ved Universitetet i Bergen, Haukeland Universitetssykehus og Nansensenteret.

Trond Mohn er ikke en ensom svale, men det er ikke mange slike nyheter hvert år i et Norge med store økonomiske ressurser.

### Private formuer mistenkeliggjøres

Jeg tror Norge er annerledes enn våre naboland av flere grunner. En sosialdemokratisk tradisjon med en sterk stat har gitt dårlige vekstvilkår for den sivile sektor. «Dette er en offentlig oppgave», er et omkvad vi hører stadig oftere. Motstanden mot «almisser» er fortsatt til stede. Oljeøkonomien kan ha forsterket slike holdninger.

I tillegg har Norge historisk hatt få og små private formuer sammenlignet med andre land i vår kulturkrets. Fortsatt er vi et land dominert av små- og mellomstore bedrifter. De virkelig store bedriftene har staten som en sentral eier, og staten ønsker seg nok heller mer i utbetalt utbytte enn at bedriften skal etablere stiftelser.

Det har vært liten aksept i Norge for store private formuer, og «janteloven» står sterkt. Slike holdninger stimulerer ikke de som har formuer, til å vise dem frem, heller ikke gjennom sjenerøse gaver. Muligens ligger noe av forklaringen også i vårt skattenivå. Det kan føre til at en del pengesterke mennesker føler at de og deres bedrifter har bidratt med sitt, og vel så det, over skatteseddelen.

### Pluralisme en fordel

Forskningsfinansiering gjennom stiftelser kan ha en rekke positive ringvirkninger for samfunnet; fordelene er ikke bare at slik finansiering kan gi flere penger til gode prosjekter. Den kan også bidra til oppstart av *andre* prosjekter enn dem som prioriteres av vårt dominerende offentlige system for forskningsfinansiering. I Forskningsrådet har ikke alle typer prosjekter like lett for å nå frem. Dette gir for stor ensretting. Derfor er det viktig å sikre relativt god tilgang på frie midler til forskning fra ulike alternative kilder. Stiftelser kan representere slike kilder.

Stiftelser er dessuten ikke hemmet av byråkrati og forvaltningslover. De er på mange måter frie aktører og kan reagere meget raskt. Stiftelser er vanligvis ikke forpliktet til å reservere visse andeler av midlene til spesielle formål. Ingen kan kreve begrunnelse for avslag på en søknad, og ingen kan klage hvis stiftelsens styre velger å gi mye til ett prosjekt og ikke noe til et annet. Det er kun givers ønsker, stiftelsens vedtekter, styrets fortolkning av disse og lovens rammer som styrer bruken av midlene fra stiftelsen, samt hvor dyktig stiftelsen er til å få avkastning på sine midler.

### Hva kan gjøres?

Allmennyttinge stiftelser kan etableres både av privatpersoner og av bedrifter. Skal vi få økt finansieringen av forskning via stiftelser, må vi derfor:

- få flere til å etablere nye stiftelser med gaver til forskning som formål
- alternativt kan disse personene gi midler til eksisterende forskningsstiftelser for å forsterke disse
- få flere av de stiftelsene, som innenfor sine vedtekter kan gi midler til forskning, til å prioritere dette området.

Jeg er redd det ikke finnes noe trylleformular som gir full uttelling på alle disse tre punktene. Men jeg tror at bl.a. forskningsinstituttene må bli mye flinkere til å markedsføre seg selv overfor givere med hensyn til hva de har oppnådd og hvilke spennende prosjekter de har.

*Kaci Kullmann Five er leder i Stiftelsesforeningen og nestleder i Scheiblers Legat.*

## Aktuelt om den allmennyttinge kanal

### Clemet vedtok:

Gaver til forskningsformål på minst 5 mill. kr utløser en offentlig gaveforsterkning tilsvarende 25 prosent av gavebeløpet. Denne ordningen ble foreslått i den siste forskningsmeldingen (St.meld. nr. 20 (2004–2005)) og vedtatt av Stortinget med mindre endringer. Ordningen omfatter gaver fra bedrifter, privatpersoner og stiftelser. Gavene må gis til et av universitetene, Det Norske Videnskaps-Akademi, Norges forskningsråd eller høyskoler med rett til å tildele doktorgrad. Resultatet av forskningen kan ikke rettighetsklausuleres og skal være allment tilgjengelig. Gaveforsterkningsordningen skal finansieres av Fondet for forskning og nyskaping. For 2006 er det satt et tak på 50 mill. kr for ordningen.

### Djupedal følger opp:

Den «rødgrønne» regjeringen stiller seg positiv til ordningen med gaveforsterkning. Statssekretær Åge R. Rosnes i Kunnskapsdepartementet varslet på en konferanse den 29. november 2005 at regjeringen følger opp den nye ordningen. Denne konferansen fant sted i regi av Stiftelsesforeningen, Institusjonen Fritt Ord og NHO (Næringslivets Hovedorganisasjon).

### EUs vurdering:

Sommeren 2005 la en ekspertgruppe i regi av EU-kommisjonen fram en rapport om hvordan private stiftelser kan bidra mer til finansieringen av forskning i Europa. Gruppen kom med en rekke anbefalinger om hvordan øke informasjonen om private stiftelser; skape gunstigere skatte- og reguleringsmessige betingelser for stiftelsers bidrag til forskning; etablere virkemidler, som for eksempel den norske gaveforsterkningsordningen; profesjonalisere stiftelsenes støtte til forskning gjennom mer effektiv ressursbruk og kvalitetssik-

ring av prosjekter samt fremme en felles europeisk kultur for slike stiftelser, som harmonisert lovgivning og økte muligheter for å gi støtte på tvers av landegrensene. Rapporten «Giving More for Research in Europe» finnes på <http://europa.eu.int/invest-in-research/policy08.htm>

### Konferanse i Oslo, 2005:

Stiftelsesforeningen, Institusjonen Fritt Ord og NHO arrangerte en konferanse om «Den allmennyttinge kanal – private gaver til forskning» den 29. november 2005. Konferansen omhandlet tre hovedspørsmål: Hva er status for den allmennyttinge (eller filantropiske) kanal i Norge? Har vi den rette kulturen, de rette rammebetingelsene og de rette virkemidlene når det gjelder privat finansiering av forskning? Hva kan vi gjøre for å fremme den allmennyttinge kanals bidrag til forskningen? Flere av innledeerne påpekte at det rike Norge burde gjøre det mulig å styrke den allmennyttinge kanals bidrag til forskningen. Mange hadde forventninger til den nye gaveforsterkningsordningen, men mente den burde utvides for at den skulle få en fullgod effekt. Presentasjonene på konferansen finnes på: [http://www.nho.no/forskning\\_og\\_utvikling/article16287.html](http://www.nho.no/forskning_og_utvikling/article16287.html)

### Konferanse i Brussel, 2006:

Den 27. og 28. mars arrangerer EU-kommisjonen en konferanse om «Giving More for Research in Europe – Strengthening the Role of Philanthropy in the Financing of Research». Konferansen åpnes av EUs kommissær for forskning, Potocnik. EU har fattet interesse for den norske gaveforsterkningsordningen, ekspedisjonssjef Kari Balke Øiseth i Kunnskapsdepartementet og direktør Halvor Stenstadvoll i Orkla presenterer ordningen på konferansen.

# Filantropi og økonomisk vekst

En gruppe svenske forskere har søkt å belyse filantropiens betydning for forskningsdrevet vekst. Resultatene er nylig publisert i en interessant bok om private donasjoner til forskning.

*Sista fracken inga fickor har – Filantropi och ekonomisk tillväxt.* Pontus Braunerhjelm og Göran Skogh (red.). SNS Förlag, Stockholm, 2005, 178s.

TORE LI

I en tid med ambisjoner om økt satsing på forskning letes det etter alternative kilder for finansiering. I den sammenheng har flere rettet blikket mot stiftelser, filantropiske organisasjoner og andre non-profit-institusjoner. Det har vært lite systematisk forskning på filantropiens betydning i økonomien. Imidlertid er dette i ferd med å endre seg, både som følge av økt fokus på feltet og gjennom bedre statistikk og datagrunnlag. En gruppe svenske forskere har søkt å belyse filantropiens betydning for forskningsdrevet vekst. Gruppens foreløpige resultater er publisert i en bok utgitt av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

## Analyse av Sverige og USA

Det er neppe tilfeldig at det er en svensk forskergruppe som publiserer slike resultater. Sverige har i motsetning til Norge en sterk filantropisk tradisjon. Ifølge OECD svarte non-profit-sektoren (andre nasjonale kilder enn det offentlige og næringslivet) for 3,8 prosent av forskningsfinansieringen i Sverige i 2004, mot 1,4 prosent i Norge. Forskerne foretar en spennende sammenligning mellom den private filantropien i Sverige og USA, et annet land med sterk tradisjon for private gaver til forskning.

En sentral problemstilling i boken er hvorvidt det finnes noen sammenheng mellom private donasjoner og økonomisk vekst. Pontus Braunerhjelm og Zoltan Acs mener ja. De har foretatt sta-



tistiske analyser i Sverige og USA som støtter tesen om at private donasjoner har en positiv effekt på veksten, regionalt såvel som nasjonalt. Braunerhjelm og Acs mener at amerikanske universiteter som er tuftet på private donasjoner, er mer nyskapende enn de som i stor grad lever på offentlige midler. Stanford University trekkes frem som paradeeksempel. Akkurat her kunne Braunerhjelm og Acs vært mer nyanserte. Uansett om de er offentlige (delstats-eide) eller private, lever amerikanske universiteter i stor grad på føderale forskningsmidler. Stanford er også et paradeeksempel på et universitet som har bygget seg opp ved hjelp av FoU-kontrakter fra det amerikanske forsvaret. Etter at føderale myndigheter åpnet for kommersialisering av føderalt finan-

sier forskning på åttitallet, har omtrent alle amerikanske universiteter etablert kommersialiseringsenheter. Man skal derfor være litt forsiktig med å hevde at private donasjoner er den sentrale faktoren for hvorvidt et universitet er «entreprenørielt» eller ikke.

## Omdiskutert påstand

Braunerhjelm og Acs mener at filantropien kan bidra til vekst fortrinnsvis gjennom tre kanaler: økte ressurser til forskning, større mangfold og «eksperimenteringslyst» i de forskningsprosjekter som finansieres, samt gjennom tettere samvirke mellom forskning og næringsliv. Braunerhjelm og Acs hevder at amerikanske forskningsdonasjoner ofte går til mer risikofylte prosjekter enn hva den offentlige finansieringen tør våge seg inn på. Denne påstanden er omdiskutert. Det finnes eksempler på at privat filantropi har turt å satse der offentlige kilder har vegret seg, f.eks. innenfor immunologisk forskning. Videre har privat filantropi utgjort et helt nødvendig finansieringsgrunnlag for humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning som har vært politisk omstridt, og der føderale myndigheter er svært avholdende. Imidlertid retter forskningsmidlene fra privat filantropi seg i stor grad mot de samme «populære» feltene som offentlige midler, med medisin på topp.

Innvendingene nevnt over, til tross; Braunerhjelm og Acs har startet et prisverdig forskningsarbeid og laget en interessant bok for dem som vil lære mer om filantropiens betydning for forskning og økonomisk vekst.

*Tore Li er seniorrådgiver i Næringslivets Hovedorganisasjon.*



# Från armod till välfärd: en norsk forskningspolitisk historia

Norsk forskning har genomgått en kraftfull utveckling under efterkrigstiden. Hans Skoies bok om den norska forskningspolitiken belyser denna utveckling. Den visar också hur den norska särarten efterhand ersätts av en globalt anpassad kunskapspolitik.

Hans Skoie: *Norsk forskningspolitikk i etterkrigstiden*. Cappelen Akademisk forlag, 2005, 295 s.

MATS BENNER

När andra världskriget var slut, var det norska utbildnings- och forskningssystemet närmast uttraderat: få studenter, med forskning och forskare fattiga och isolerade från omvärlden. Idag är situationen en annan. Norsk forskning står sig väl i internationella jämförelser, de internationella banden är starka och kunskapsmiljöerna tämligen väl försörjda. Historien om denna utveckling från armod till välfärd har nyligen skrivits av Hans Skoie, i en fascinerande exposé över 60 års forskningspolitik i Norge.

## Norska särlösningar

Begynnelsen var dock blygsam. Den akademiska infrastrukturen återuppbyggdes långsamt och den industrinära forskningen fick bara gradvis ökade resurser. De starka intressena kring fiskeri och olja skapade efterhand sina forskningspolitiska strukturer, på samma sätt som den reforminriktade välfärdsstaten fick akademiska medspelare. Resultatet blev ett tämligen svagt, introvert och huvudsakligen sektorisert forskningssystem, där regionala och sektoriella intressen länge dominerade forskningsstyrningen.

Det senaste decenniets forskningspolitik har i mångt och mycket handlat om försök att bryta detta mönster, främst genom inrättandet av Norges Forskningsråd. Forskningsrådet har också framgångsrikt undantryckt en del av de



sektoriella intressena, möjligen till priset av bristande relevans. Samtidigt framstår universiteten som fortsatt svaga forskningspolitiska aktörer, både internt – med begränsad inre styrning av resurser och engagemang – och externt, genom att vara osynliga i policydebatten.

Ingen norsk forskningspolitisk historik utan forskningsinstituten. I ett tidigt skede visades handlingskraft genom att institut inrättades, oavsett hur kraftfulla dessa egentligen kom att bli. Institutet kom också att avspegla den norska näringsstrukturen, som stöd till de många små och medelstora företagen, med nära koppling till olja och gas och med nyttoinriktade uppgifter i förhållande till den växande välfärdsstaten. På senare tid har frågor rests om institu-

tens kvalitetsnivå. I takt med att strängare krav ställts på kvalitet och synlighet inom institutsforskningen, samtidigt som universitetens samarbeten med näringslivet ökat i omfattning, har ett slags konvergens utvecklats. Universitet och institut står idag för likartade värden och värderingar, menar Skoie, om än med lite olika tyngdpunkt.

## Oengagerade politiker

Ideologiska skiften och motsättningar spelar en begränsad roll i Skoies historieskrivning. Här och var dyker politikererna upp men det är mest som temporära aktivister. Forskningen blir emellanåt en fråga med vilken man kan hämta politiska poänger, men i ett längre perspektiv är relationen mellan forskning och politik avspänd, närmast likgiltig. Forskningssystemet tycks i hög grad ha sin egen dynamik. En hel del frågor som borde röna politisk uppmärksamhet, till exempel institutens arbetsformer och samspelet mellan norsk forskningspolitik och EU:s ramprogram, hamnar märkligt lågt på politikens dagordning.

En annan bild som framträder är en av ett klivet forskningssystem. Å ena sidan är norsk forskning och norsk forskningspolitik tämligen innovativ och har delvis brutit ny mark. NTNØ och SINTEF var båda distinkta uttryck för samlade och omfattande satsningar på teknologisk modernisering. Andra delar som gett betydande effekt är programsatsningarna under 1980-talet, det sammanslagna forskningsrådet under 1990-talet och våra dagars satsningar på stora forskningsmiljöer.

*forts.*

Å andra sidan har många ineffektiva inslag överlevt och forskningen ofta mobiliserats i politiska spel. Regionala hänsyn får en stor betydelse, institutsektorn växer utan större central kontroll och sektorer kräver forskningspolitiskt inflytande. Resultatet är ett system med betydande kvaliteter men också balans- och styrningsproblem.

### En lärobok för forskningspolitiker

Skoies bok bör vara en oumbärlig resurs för de forskningspolitiska aktörerna själva, som sannolikt inte alltid har klart för sig hur systemet har utvecklats över tiden. Boken har också en uppfordrande ton, eftersom den vill visa på tillkortakommanden och uttryck för kortsiktighet och likgiltighet inför forskningen. Någon lättsmält läsning för den forskningspolitiska eliten bör den inte vara.

Som utomstående observatör slås man ändå av hur väl norsk forskning faktiskt har utvecklats under senare tid. Någon del av detta bör också kunna förklaras med forskningspolitikens förändrade inriktning. Parallellt med Skoies analys av policyutvecklingen kan man med fördel läsa den av Magnus Gulbrandsen och Jens-Christian Smeby redigerade antologin «Forskning ved universitetene – rammebetingelser, relevans og resultater» (Cappelen 2005). Den visar tydligt på effekterna av en snabb upprustning av norsk forskning, med större kontaktytor internationellt och med näringslivet, samtidigt som kvalitetskraven skärpts.

Huvudintrycket av Skoies framställning är att den norska forskningspolitiken, med sin kärna av starka institutioner och effektiva instrument, efter hand avvecklat olika nationella egenheter. Konkurrenskraven drivs upp och den korporativa styrningen ersätts alltmer av kollegiala mekanismer. Samverkansuppgiften professionaliseras och en större och starkare kunskapsbaserad näringssektor tycks växa fram. Resultatet? Den norska särarten ersätts av en globalt anpassad kunskapspolitik. Så blir Norge också på detta område mer likt andra länder: mer elitistiskt och konkurrensinriktat och mindre korporativt och nyttodrivet.

*Mats Benner er forestandare ved Forskningspolitiska instituttet, Lunds universitet.*

## Troverdig, men mangelfullt

Hans Skoie: *Norsk forskningspolitikk i etterkrigstiden*. Cappelen Akademisk forlag, 2005, 295s.

JON GULOWSEN

Når Hans Skoie skriver bok om norsk forskningspolitikk i etterkrigstiden, får man store forventninger. Som hyppig skribent og debattant og som redaktør i *Forskningspolitikk* i 25 år, har han et bredt overblikk over feltet. Som forfatter av forskningspolitisk historie har han dessuten et spesielt gunstig faglig utgangspunkt for sine vurderinger.

### Sentrale temaer utelatt

Boken dreier seg i all hovedsak om departementer og storting, forskningsråd og forskningsadministrasjon. Den føyer seg inn i det som er hovedtendensen i norsk politisk historie; den bygger på mange stortingsdokumenter og opplysninger som skriver seg fra personer som oppfatter seg som forskningspolitikere. De som har lønn for å arbeide med forskningspolitikk, vil kjenne seg igjen.

Mer skal jeg ikke si om innholdet. Det er det som *ikke* står i boka, som får meg til å skrive, mangellappen er omfattende. Vi finner svært lite om de ulike forskningsinstitusjonene, fra universitetene og de vitenskapelige høyskolene til de mange randseinstitutene, og om hvordan politikken preger/preges av virksomheten der. Det samme gjelder forskning finansiert over ikke-offentlige budsjetter. Om forskerne og den faglige utvikling innenfor de ulike fagene, finner vi ikke et ord. Om resultatene av ulike forskningstiltak og den nytte og glede vi har hatt av dem, er det like taust. Kort sagt, svært mange temaer som burde være av sentral forskningspolitisk interesse, er utelatt. Betyr dette at Skoie har skrevet en dårlig bok?

Det lar seg ikke nekte at jeg er skuffet, men det skyldes først og fremst at jeg hadde spesielle forventninger nettopp

til Skoie. Selv om hans valg av tema faller godt sammen med fokus innenfor Forskningsrådet og departementene, synes jeg han har avgrenset seg for snevert. Han burde lett grundigere og trukket inn stoff om *sammenheng* mellom forskningen og forskningspolitikken, altså om forskningen har innfridd de politiske målene. Jeg tror det foreligger viktig materiale, selv om det ikke er mye av det. Det er mange nivåer på dette området, og Skoie beveger seg i hovedsak bare på ett.

### Forskningens rolle overdrevet?

Boken omfatter utvilsomt mye sentralt stoff om norsk forskningspolitikk og gir et troverdig innblikk i hvordan den faktisk har artet seg, og i temaer som har dominert. Riktignok knytter framstillingen seg i hovedsak til det teknisk-naturvitenskapelige området; folk med interesse for humaniora vil lete forgjeves. Men denne skjevheten kan neppe lastes Skoie. Den illustrerer noe de fleste kjenner til: den teknisk-naturvitenskapelige dominans i forskningspolitikken.

En annen mulighet er mer alvorlig: Skoies bok kan implisere at det knapt er noen sammenheng mellom forskningen og forskningspolitikken her til lands, at forskningspolitikk baserer seg på tro, myter og moter, og at forskningspolitikere og administratorer er for overfladiske.

Det fins også en tredje mulighet, nemlig at forskningen rett og slett ikke er viktig, at den riktignok har sysselsettingsmessig betydning og diffuse kulturelle følger, men at dens rolle ut over dette er sterkt overdrevet. Men dette er det for tungt å ta inn over seg, og temaet ville i alle fall sprengt Skoies ramme.

*Jon Gulowsen er professor ved Høgskolen i Bodø.*

# Notabene

## Forholdet mellom liv og sjel

I artikkelen «Clemet og humaniora» filosoferer prof. Petter Aaslestad over forskningsmeldingens magre, men ofensive omtale av humaniora:

«I åpningen av forskningsmeldingen – i den ene setningen om humaniora – holdes fanen høyt. På side 8 leser vi: «Nye koblinger mellom naturvitenskapene og humanvitenskapene kan bli ett av de sentrale trekkene ved den vitenskapelige utviklingen i det 21. århundret.»

Tverrfaglig forskning av til nå ukjente dimensjoner vil bli resultatet om den djerne påstanden slår til; en påstand som synes å være inspirert i hovedsak av den nye biologien. I setningen forut for den siterte spørres det enkelt og likefrem: «Hva er forholdet mellom liv og sjel?». Man skal lete lenge både i dagens vitenskapelige, teknokratiske og såkalt skjønne litteratur for å finne en tilsvarende uproblematisk omgang med et komplisert, mer eller mindre avleggs sjelsbegrep.

Forskningsmeldingens ordbruk i dette avsnittet blir derfor et viktig indisium på behovet for den humanistiske forskningen i seg selv. Og ikke minst: dens «resultater» må målbæres til allmennheten. Så en udramatisk konklusjon kan være at departementet synes å være underbemannet, hva humanistiske rådgivere angår. Eller venter man kanskje i fullt alvor på å finne genkodene for det immaterielle med selvstendig eksistens som har vært tillagt den egenskap å kunne forlate legemet etter døden?» «Clemet og humaniora» fins på <http://www.forskningsradet.no> (Publ. 12.04.05).



Ill.: Scanpix.

## Utlandet investerer i norsk forskning

Utenlandske aktører er en betydelig finansieringskilde for FoU i Norge, viser en fersk rapport fra NIFU STEP. En sentral kilde for slike investeringer er utenlandskeide bedrifter i Norge. Slike bedrifter investerte hele 1,4 milliarder kroner av egne midler i FoU i 2003. Dette er et betydelig beløp sammenlignet med de om lag 2 milliarder kroner som ble tilført direkte fra utlandet til norsk forskning. Utenlandske investeringer i norsk næringsliv har i overveiende grad skjedd i form av oppkjøp av eksisterende norske foretak, ikke nyetableringer. Dette er i tråd med den generelle trenden i utviklede land. Det er større og godt etablerte bedrifter som kjøpes opp. Dette betyr at utenlandske «direkteinvesteringer», med tilhørende FoU-investeringer i de oppkjøpte bedriftene, per i dag i liten grad bidrar til å bringe frem nye forskningsintensive bedrifter.

Rapporten *Utenlandske investeringer i Norge*, 1/2006 fins på [www.nifustep.no](http://www.nifustep.no)

## Finland satser forskningsbasert

Finland fortsetter sin satsing på kunnskapsintensive næringer og peker ut bioteknologi, nanoteknologi og informasjonsteknologi som tre hovedinnsatsområder i perioden 2007–2011. Dette går fram av det finske utdanningsdepartementets budsjettplan for de neste fire årene. Men departementet retter også søkelyset mot de «demokratiske» sider ved forskningsinnsatsen gjennom intensjonen om å «increase public understanding of science and to improve the citizens' possibilities to understand and make good use of research knowledge» (Academy of Finland Newsletter, januar 2006).

## Ny forskningsavdeling i Landbruks- og matdepartementet

Avdeling for forskning, innovasjon og regionalpolitikk er navnet på den nye avdelingen med Frøydis Vold som ekspedisjonssjef. Som navnet på avdelingen tilsier, skal den befatte seg med forsknings- og innovasjonspolitikken innenfor Landbruksdepartementets ansvarsområde. De engang «jordnære» og arbeidsintensive primærnæringene blir stadig mer forskningsintensive.



Ill.: Scanpix.

## Felles nordiske forskningsprogrammer?

I 2006 har Norge formannskapet i Nordisk Ministerråd. Forskningsminister Øystein Djupedal lover å gi sitt bidrag til å gjøre Norden til en ledende og attraktiv region for forskning. Han har stor tro på det nordiske forskningspolitiske organet NordForsk og mener det ville være fornuftig å gjøre de nasjonale forskningsprogrammene mer tilgjengelige for hverandre (Forskning.no, januar 2006). Nordisk Ministerråd har nylig tatt initiativ til en studie av effektene av en mulig åpning av nasjonale forskningsprogrammer mellom de nordiske land.



## Tilårskomne humanister

På to områder skiller forskerne i humaniora seg fra sine kolleger på andre fagområder: De er eldst og har klart flest kvinner blant professorene.

### SUSANNE LEHMANN SUNDNES

Nær en fjerdedel av de mannlige fast ansatte humanioraforskerne var 60 år eller eldre i 2003. Og med en gjennomsnittsalder på 51,2 år var det vitenskapelige/faglige personalet i humaniora det eldste i universitets- og høyskolesektoren når vi sammenligner fagområdene. Personalet i faste stillinger var naturlig nok eldst, og mennene eldre enn kvinnene, med en gjennomsnittsalder på 52 år. Kvinner i tilsvarende stillinger var i underkant av 50 år i gjennomsnitt. Figuren viser at det øvrige personalet, som om-

fatter forskere, postdoktorer og rekrutteringspersonale, var betydelig yngre enn det faste personalet. Her var kun én prosent over 60 år, og tre fjerdedeler av dette personalet var i aldersgruppen 25–39 år.

Både medisin/helsefag og samfunnsvitenskap hadde høyere kvinneandeler blant det vitenskapelige/faglige personalet i 2003, men med 42 prosent kvinner lå humaniora over gjennomsnittet på 38 prosent i denne sektoren. Forskjellene er imidlertid store innenfor de ulike humanistiske faggruppene. Mens kvinneandelene innenfor kunsthistorie

og teatervitenskap var henholdsvis 65 og 62 prosent i 2003, var andelen så lave som 22 og 25 prosent for filosofi og arkitektur.

Ingen andre fagområder hadde høyere andel kvinnelige professorer - 25 prosent i 2003. Her skiller humanistene seg klart ut i forhold til de andre forskerne i universitets- og høyskolesektoren, som i 2003 hadde 16 prosent kvinnelige professorer totalt. Gjennom hele tiårsperioden fra 1993 til 2003 har humaniora relativt sett hatt mange flere kvinnelige professorer enn de andre fagområdene.

Vitenskapelig/faglig personale innenfor humaniora i universitets- og høyskolesektoren i 2003 etter stillingstype (fast eller øvrig vitenskapelig personale), aldersgruppe og kjønn.

